

מסכת הוריות

פרק הורו בית דין

דברי פתיחה למסכת הוריות

שלש פרשיות נכתבו בתורה בענין קרבן חטאת. שתיים מהן עוסקות ב"חטאת קבועה", ששויים בה העני והעשיר, והאחת עוסקת בקרבן "חטאת עולה ויורד" [שהעשיר מביא קרבן בהמה, העני תורים או בני יונה, והדל ביותר מביא קרבן מנחה].

שתי הפרשיות של חטאת קבועה הן:

האחת, בפרשת ויקרא, בה נכתבו דיני חטאת שבאה על חטא בשגגה, ואשר אם היה נעשה בודון היה חייב עליו כרת, חוץ מחטא עבודה זרה.

והשנייה, בפרשת שלח, בה מתבאר דין קרבן חטאת על חטא עבודה זרה בשוגג.

ובשתי פרשיות אלו גם מתבאר, שאם חטא רוב הציבור מחמת הוראה בטעות שהורו

בית דין הגדול אין מביא כל יחיד קרבן חטאת, כי אם מביאים קרבן ציבור, הנקרא פר העלם דבר, ומתכפרים בו. אך יש חילוק בין שאר המצוות לעבודה זרה. בשאר המצוות מביאים פר לחטאת בלבד, ואילו בעבודה זרה מביאים פר לעולה ושעיר לחטאת!

מתניתין:

א. הורו בית הדין הגדול (1) הוראה בטעות, ב-א לפי ששגגו, והורו בטעות שמותר לעבור על פרט אחד, מתוך אחת מכל מצות האמורות בתורה. וכגון, באיסור אכילת חלב בהמה, אם אירע שטעו בית הדין הגדול, וסברו שסוג מסויים של חלב בהמה דינו הוא כשומן ולא כדין חלב, והורו שהוא מותר באכילה, בעוד שלפי האמת הוא חלב, ואסור באכילה, ועונשו כרת, למי שאוכלו במזיד.

ובהכרח שאין כוונת תוס' לענין דיני ההוראה, אלא לגבי חיוב קרבן ציבור בלבד, שהוא חל רק על סנהדרין גדולה הנחשבת כעדת ישראל, אך הוראה לפטור יחיד מועילה גם בכי"ד של שלשה, ובסוגיא להלן דימו ציבור ליחיד רק לגבי הוראה המועילה לפטור.

אולם **בנודע ביהודה** [תנינא יו"ד צ"ו בהגהת בן המחר] כתב שאף היחיד אינו נפטור מקרבן אלא בהוראת בית דין הגדול, וראיתו מפירוש רש"י על המשנה [להלן ה א], דתנן אין חייבין פר אלא בהוראת כי"ד הגדול, ופירש "אבל שבט אחד בהוראת בית דינו מביאין כל אחד כשבה".

1. תוס'. וכוונת התוס' בפשטות היא, לגבי הוראת כי"ד המחייבת קרבן העלם דבר של ציבור, אולם לגבי פטור היחיד מחטאתו מפני ששגג מחמת הוראת כי"ד, די בהוראת בית דין של שלשה, וכמבואר בסמוך [בד"ה הורו לה]. וכן נקט ה**נצי"ב במרומי שדה**, וכך ביארנו בפנים.

ולכאורה להלן [ג ב] משמע שאין לחלק בין דיני ההוראה לחיוב קרבן ציבור לפטור קרבן יחיד, שהרי הגמרא מוכיחה ממשנתנו העוסקת בפטור היחיד דלא כרבי יונתן שהצריך הסכמת כל הבי"ד להוראה כדי לחייב בקרבן צבור.

בכל האופנים הללו, הרי הוא פטור מלהביא קרבן חטאת, מפני ששגגתו היתה משום שתלה בבית דין. וכל העושה מעשה עבירה משום שסמך על הוראת בית דין, הרי הוא פטור מחטאת.

ב. הורו בית דין הוראה בטעות, וידע אחד מהן [מהדיינים],⁽³⁾ שטעו חבריו בהוראתם. או שהכיר באותה טעות תלמיד והוא ראוי להוראה.

אך אותו הדיין [שידע מהטעות של הסנהדרין], או אותו התלמיד הראוי להוראה, טעה טעות אחרת, שסבר כי יש

והלך היחיד, ועשה מעשה לפי הוראתם של בית הדין, והרי הוא שוגג, היות שעשה את העבירה משום שהסתמך על פיהם של הסנהדרין, הרי הוא פטור מלהביא קרבן חטאת יחיד על שגגתו.

ופטור זה הוא, בין שעשו בית הדין עצמם מעשה על פי טעותם, ועשה גם אותו יחיד עמהם, כגון שאכל יחד עמהם את החלב הזה. בין שעשו הם תחילה לפי הוראתם המוטעית, ועשה היחיד אחריהם.⁽²⁾ בין שלא עשו כלל בית דין על פי טעותם, ועשה היחיד לבדו

אם לא עשו כלל.

3. רש"י פירש שאחד מהדיינים ידע, וכן פירש הרא"ש. ונקט, שבאופן זה אפשר לומר שחייב חטאת משום שלא נגמרה הוראה בהסכמת כולן. ולכאורה תמוה, דלהלן [ג ב] נחלקו בכך אמוראים האם צריך הסכמת כולם או רובם, והוכיחה הגמרא ממשנתנו שדי בהסכמת רובם להחשב כהוראת בית דין, [שהרי רק היודע חייב, ואילו אחרים פטורים], ואף למאן דאמר שצריך הסכמת כולם, מעמידים את משנתנו באופן שהדיין היודע שטעו הרכין את ראשו, כאילו הוא מסכים עם ההוראה הזאת, ונראה לאנשים שהיתה הסכמת כלם, ודי בכך לגמור את ההוראה. ואם כן, יש לתמוה, מדוע אומר הרא"ש שאותו דיין חייב קרבן יחיד כיון שלא נגמרה ההוראה לפי כולם?

וצריך לומר, שהרא"ש סובר, שהדיין שהרכין ראשו כאילו הוא מסכים, למרות שידע מהטעות, נחשבת הסכמתו כנגמרה ההוראה אך ורק לגבי אנשים אחרים, אך לא לגביו, כיון שהוא יודע שבית דין טעו. ועיין בחידושי מהרי"ל דיסקין [ולהלן הערה 6 נראה מה טעם יש לחלק בינו

והיינו, שאין חילוק בין מחייב פר, לפטור חטאת יחיד. [ושמא כתב כן רק למאן דאמר יחיד התולה בבי"ד פטור].

אך בהיתר אשת איש על פי עד אחד, מועיל בי"ד של שלשה, כי דין זה מפורש במשנה וקיבלוהו מדורות לפנייהם עד הסנהדרין, ונמצא שכל שלשה המתירים אשה על פי עד אחד, הם שלוחים מכל חכמי המשנה, ואין לך הוראה שהיא מכל עדת ישראל יותר מהוראה זו. ולביאורו, כוונת תוס' היא לגבי פטור היחיד, שבו עוסקת משנתנו.

ויש לבאר באופן אחר, שלעולם לא שייך פסק דין של בית דין בהוראת איסור והיתר, אלא כהוראת חכם היא, ולכן צריך סנהדרין גדולה לגבי חיוב פר העלם דבר של ציבור, והוא הדין לגבי לפטור יחיד, ועיין חזו"א [נשים כ"ז ח', וצ"ע] ורק בהיתר אשת איש להנשא על פי עד אחד תיקנו שצריך בית דין להתירה, ולכן רק בדין זה מצינו יחיד שתולה בבית דין ופטור מקרבן.

2. הרמב"ם בפירושו המשנה נקט גם "אם עשה לפני מעשיהם", ולמד דין זה ממה שנפטר אף

והתולה בבית דין, שטעותו נובעת מהוראתן — פטור מחטאת.

וכיון שתלה בבית דין, הרי הוא נכלל עם הציבור העושים בהוראת בית דין, ומצטרף לחייבם פר העלם דבר [שחיובו הוא רק אם עשו רוב הציבור על פי הטעות של בית דין].

גמרא:

מביאה הגמרא מחלוקת בין שמואל לרב דימי, כיצד היא ההוראה של בית דין המחייבת להביא פר העלם דבר, ופוטרת את כל יחיד ויחיד מקרבן חטאת:

אמר שמואל: לעולם אין בית דין חייבין להביא פר העלם דבר על הוראה שהורו בטעות, ועשו רוב הקהל על פיהם, עד שיאמרו להם בית דין לציבור: מותרים אתם!

מצוה לשמוע לדברי חכמים בדבר עבירה, אפילו אם הוא עצמו יודע שהם טועים, והלך ועשה מעשה על פיהן, הרי זה חייב קרבן חטאת של יחיד. זאת, משום שאין טעותו משום שהסתמך על הוראה שהורו בית דין, אלא שטעותו היא בכך שטעה לחשוב שצריך לשמוע בקולם לעבור עבירה אפילו אם הוא מכיר בטעותם.

וגם חיובו של הדיין הזה, הוא בין שעשו בית דין מעשה ועשה הוא עמהן. בין שעשו ועשה אחריהן. בין שלא עשו הם ועשה הוא —

הרי זה חייב חטאת, מפני שלא תלה בבית דין, שהרי הוא יודע שהוראתם טעות היא, אלא שטעה בכך שחשב שבכל זאת יש מצוה לשמוע לדבריהם.

ג. זה הכלל — התולה בעצמו, שהטעות היא שלו, חייב עליה חטאת.

לאחרים].

והוסיף הרא"ש, ש"לא זו אף זו" קתני. לא מיבעיא אם יודע אחד הדיינים מהטעות, שחייב להביא קרבן יחיד [כי לגביו לא נגמרה ההוראה], אלא אפילו אם מכיר בטעות אחד התלמידים שהגיע להוראה, ואפילו גמיר ולא סביר, חייב. כי כל מי שאין דעתו מסכמת לדעת בית דין, תולה בדעתו הוא, ואין הוראת בית דין חשובה הוראה כלפיו, כדאמרין להלן [ד ב] שאם בית דין הורו בשגגה והציבור עשו במזיד, בית דין פטורים מקרבן.

ולכאורה הדמיון הזה תמוה, שהרי להלן עשו הציבור במזיד, ומנין לנו שהפטור של בית דין מקרבן העלם דבר הוא מפני שאינה נחשבת הוראת בית דין? והרי אין הציבור שוגגין אלא

מזידין. אך כשידע מהטעות, אלא שטעה במצוה לשמוע דברי חכמים, אולי פטור, כי נחשב שעשה על פי הוראה של בית דין. ולהלן יבואר, כי אם היו הציבור שוגגין לגבי עונש כרת אך היו מזידין בלאו, בכל זאת בית דין פטורין מלהביא קרבן על הוראתם המוטעית לגבי חומר הכרת. כי מפני הזודתם של הציבור בלאו, נחשב שאינם עושים על פי בית דין בכל ההוראה.

והרמב"ם [פי"ג משגות ה"ה] כתב: ידע אחד מן הקהל שטעו חייב. במה דברים אמורים, כשהיה זה שטעו חכם או שהגיע להוראה וכו'. וכתבו הקרן אורה ובהורה גבר כי הרמב"ם מבאר ש"ידע אחד מהן", היינו אחד מהקהל ולא אחד מהבית דין, [ומה שיש לתמוה, שאם כן מזיד הוא, עיין בהערות על הגמרא ותוס' בעמוד

רב דימי מנהרדעא אמר: אין בית דין חייבים קרבן העלם דבר על הוראתם אפילו אם אמרו "מותרין אתם", עד שיאמרו להם: מותרין אתם לעשות!

מאי טעמא? מדוע צריך שתהא הוראה למעשה, כדי לחייבם בקרבן העלם דבר, ולא מספיקה עצם הוראתם? — לפי שלא נגמרה הוראה עד שיאמרו "מותרין אתם לעשות".⁽⁵⁾

אמר אביי: אף אנן נמי תנינא כרב דימי, שלא נגמרה הוראה עד שיאמרו מותרין אתם לעשות.

אבל, אם יפסקו את הוראתם כפסק הלכה בלבד, מבלי שיאמרו להם "מותרין אתם", אינם חייבים בפר העלם דבר, כי עדיין לא נגמרה ההוראה שלהם.

וכן היחיד שעשה על פי הוראתם, אינו פטור מחטאת יחיד אלא אם אמרו בית דין "מותרים אתם". כי אם לא אמרו "מותרים אתם", לא נחשב היחיד שעושה על פיהם, כתולה בהוראתם.⁽⁴⁾

אבל, אין צורך שיאמרו "מותרין אתם לעשות".

בפירוש מותרין אתם לעשות, והשומעים מפיהם אמרו לאחרים מותרים אתם לעשות, ולא נקט פרט זה שצריך ידיעת כל הציבור אלא לגבי אופן ההוראה.

ולכאורה מבואר בדבריהם כביאור החזו"א [בהערה הבאה], שרק אם הורו הבית דין לעשות מתייחסת שגגת העושה לבית דין, ולכן כל עוד אין כל אחד יודע שהורו לעשות, אין עשייתו מתייחסת לבית דין. וכן לרש"י לגבי פטור היחיד, אין החסרון במעשה ההוראה, אלא בידיעת העושה ותלית המעשה בבית דין [אך החזו"א נקט שלפי רש"י לא שייך חילוק זה]. אולם שאר דיני ההוראה ופרטיה, תלויים באופן מעשה ההוראה, ולא כיצד נודעו לכל העושים, ולכן לא הצריך הרמב"ם שידעום.

והחיד"א [בעין זוכר, מ' ט"ז] דקדק מלשון רש"י, שביאור דברי שמואל הוא, צריך שיאמרו בית הדין לציבור "מותרין אתם", אך אם אמרו ליחיד, לא תועיל הוראתם לפטור ציבור שעשו. ועיין במאירי.

5. בתוס' הרא"ש הביא את ביאור הרמ"ה, שהחילוק בין "מותרין אתם" ל"מותרים אתם

[ב].

ובאור גדול [על המשניות] תמה מהסוגיא הנ"ל, שהוכיחה ממשנתנו שאין צריך הסכמת כולם, ומשמע שהיודע הוא אחד מהדיינים. ובהורה גבר כתב [להלן שם] שהרמב"ם נקט כן לפי שפסק כמאן דאמר יחיד שעשה בהוראת בית דין חייב, ואילו הסוגיא להלן היא למאן דפטור, ולשיטתו, ה"יודע" הוא אחד הדיינים.

4. רש"י פירש, עד שיאמרו "מותרין אתם" או "לעשות", לא הוי גמר הוראה, הן לענין חיוב פר העלם דבר והן לענין להחשיב את היחיד כתולה מעשיו בהוראת בית דין. [ולשון "לעולם אין בית דין חייבין" הולך על המחלוקת אם בית דין מביאין או הציבור].

ומשמע שלגבי פטור היחיד החסרון הוא בכך שאינו תולה מעשיו בהוראה, ואין החסרון בעצם ההוראה שלא נאמרה לו. [ואמנם, עדיין צריך ביאור למה רש"י פירש כן רק בדברי שמואל ולא בדברי רב דימי, והלא מראיות הגמרא בסמוך משמע כי נחלקו גם לגבי פטור היחיד].

וכן יש לדקדק מדברי הרמב"ם [שם פ"ב ה"ב] שכתב, חיוב הבית דין הוא כשהורו

שהרי שנינו לגבי דיין שהוא "זקן ממרא", שנחלק על בית דין שבמקומו, והורה אחרת מהם, שהוא והחולקים עליו עולים לירושלים, ובאים לבית הדין הגדול. ואם פוסקים בית הדין הגדול שהוא טועה, ובכל זאת הוא ממשיך להמרות את דבריהם

ולהורות לפי טעותו, הרי הוא חייב מיתה. אך אינו חייב מיתה עד שתהיה הוראתו לעשות מעשה.

וכך שנינו במסכת סנהדרין [פו ב]: אם חזר ה"זקן ממרא" מירושלים לעירו, ונשאר

לעשות, תלוי בשאלת השואל, ולא באופן תשובת המורה. והיינו, שאם שאלו לבית דין כיצד יש להורות לאחרים, וענו להם בית דין בטעות, לשמואל הוי תשובתם הוראת דין. אך לרב דימי, היא לא נחשבת הוראה "לעשות", אלא כששאלו אם מותרין הם לאכול, ויודע המורה שיאכלו על פיו. ולדבריו, אין הבדל בלשון המורה, אלא בעת השאלה, ונודחית ראיית הרש"ש. ועוד לרבא, דאמר בב"ק סח ב ש"חייב אתה ליתן לו", אינו גמר דין עד שיאמר הדיין "צא, תן לו".

ותמה הרא"ש, הרי אדרבא, יותר יש לו לבית דין לדקדק בתשובתו כשיודע שיוורו על פיו היתר לרבים. ומבואר, שדעת הרא"ש היא, שלרב דימי צריך שתהיה ההוראה גמורה, ולכן צריך שיוורה "לעשות", אך אם יש סיבה אחרת שידקדק בהוראה, גם היא גורמת שתחשב כהוראה גמורה. אולם הרמ"ה סובר שגמר ההוראה לרב דימי הוא ב"חלות ההוראה", שאינה חלה אלא בהוראת בית דין הגדול "לעשות", שנחשבת כ"התרת" המעשה, ורק לשמואל מועילה הוראה לרבים, כיון שלפיו די בהוראה שהיא בירור הדין, אף שאינו "חל" ואינו "מתיר". [או סובר כמו החזו"א בסמוך, שצריך שתתייחס שגגת העושה לבית דין, ועד שלא יורו לעשות אינה מתייחסת אליהם, אף שהורו לרבים].

והרא"ש פירש, שלרב דימי צריך שיאמרו הלכה למעשה בשעת מעשה, ואילו לשמואל די שישאלו אם הלכה כן אפילו שלא בשעת מעשה.

אכן, גם לפירוש, מודה רב דימי שהוראה שלא בשעת מעשה נחשבת הוראה, אלא שאין לעשות מעשה על פיה, שהרי בזקן ממרא הוצרכו למעט מקרא שאינו חייב עד שיוורה לעשות, ומשמע שאף אם לא הורה לעשות הוי הוראה, וזו גופא הוכחת הגמרא מזקן ממרא לרב דימי. שהרי לשמואל צריך להתחייב על הוראתו להתיר כי עושים על פיו, וכיון דמיעטיה קרא, משמע שאין עושין על פי הוראתו עד שיוורה לעשות.

והחזו"א פירש, שלפי רש"י נחלקו באיזו הוראה נחשב שבאה התקלה על ידי בית דין. והחילוק הוא באופן ההוראה בעת הלימוד, שלדעת שמואל כיון שאמר הרב שכן הלכה, נחשבת זו הוראה לפטור את העושה, ואינו צריך לשאול שוב. ואילו לדעת רב דימי, כל זמן שלא אמר "הלכה למעשה", עדיין צריך לחזור ולשאול קודם שיעשה על פיו. ולכולי עלמא אין חייבין על מה שהורו כדרך לימודם ולא אמרו שכן הלכה.

אולם לפי הרמ"ה, רק לשמואל די בכך שהיחיד תולה שגגתו בהוראת בית דין. אך לרב דימי, צריך שיתייחס המעשה והמכשול לבית דין, והיינו רק כשהורוהו לעשות, ולא כשהתירו לו גרידא. ולדבריו, שהמחלוקת היא בגדר תליית היחיד בבית דין, לכאורה תמוה, מה הדמיון לזקן ממרא, שאין בו אלא דין הוראה לעשות! ?

ובמשנה למלך [פ"ב משגגות ה"א] דן אם אמרו בית דין שאין חיוב כרת אך השאירו את איסור הלאו, האם חייבין על שגגת הוראתן כשגגת מעשה שתלויה בשגגת הכרת, או שאינם

שהיא מותרת, ולפיכך הורו לה בית דין להנשא, אך היא לא עשתה כדבריהם, דהיינו שלא נישאה, אלא הלכה וקלקלה בזנות, ולאחר מכן בא בעלה, הרי היא חייבת בקרבן חטאת. ואף שבהוראת ההיתר להנשא נכללה גם הוראה שהיא אינה נחשבת לאשת איש, בכל זאת, היא אינה נפטרת מקרבן על חטאה כמי שתולה את מעשיו בבית דין, שהרי לא התיירו לה לזנות, אלא רק הורו לה היתר להנשא.

וממה שנקט התנא "הורו לה בית דין להנשא", ולא אמר "התיירו", מוכח, שאין הוראת בית דין נחשבת הוראה גמורה, עד שיורו לעשות! (6)

בהמראתו, אך לא הורה לעשות כדבריו, אלא רק שנה ולימד כדרך שלימד מקודם, הרי הוא פטור ממיתה. אבל אם הורה לעשות כהוראתו המוטעית, הרי הוא חייב מיתה, כדין זקן ממרא.

ומוכח מכאן שאין חיוב על הוראה אלא אם נגמרה הוראתו דהיינו, שהורה לעשות מעשה.

אמר רבי אבא: אף אנן נמי תנינא כדברי רב דימי, שרק הוראה לעשות מעשה היא הגורמת לחייב או לפטור מקרבן, לפי שכך שנינו במשנה במסכת יבמות [פז ב]:

אם בא עד אחד, והעיד שמת בעלה של אשה, וקבלו בית הדין את עדותו, ופסקו

זה "פסק".

6. כך היא הבנת הרא"ש בדברי רש"י. והיינו, רש"י פירש שראיית הגמרא לרב דימי היא "מדקתני הורו לה בית דין להנשא", ולא קתני "התיירו בית דין". ובפשטות כוונתו לומר, שהוכיחו מתיבת "להנשא", שהיא הוראה לעשות. וכן ביאר החזו"א, שאי אפשר לדייק מ"קלקלה חייבת", כיון שגם לפי שמואל חייבת כיון שלא עשתה על ידי הוראת בית דין, ונחשבת כשגגת עצמה.

אבל הרא"ש הבין בדברי רש"י, שהדקדוק הוא מדקתני "הורו" לה להנשא, ולא קתני "התיירו". ועל כך תמה הרמ"ה, שהרי גם לרב דימי הסובר שצריך הוראה לעשות, אמרינן בלשון "מותרין" אתם לעשות, וגם בסיפא דמשנתנו שם אמרו, שלא "התיירו" לה אלא להנשא.

ולכן ביאר, כי הדיוק מ"קלקלה חייבת", שאף כי היתר המעשה יוצא מהוראת בית דין שאינה

חייבין עד שיתירו לעשות בפועל. והוכיח מסוגיין דבעינן שיאמרו מותרין אתם לעשות, ומוכח שאם האיסור קיים אין זו הוראה. וראה להלן ד א הערה 12.

[ויש לעיין, האם כוונתו לדברי רב דימי דוקא, וביאר שבכך נחלק עם שמואל, או שנקט לשון זו שנפסקה להלכה, אך מדברי שניהם מוכח שצריך "היתר" ולא "פטור". ועיין בירושלמי כאן, ששמואל אמר "והוא שהורו מותר. אבל הורו פטור, פטורין". ועיין בפני משה ובהערות על המשנה בדף ג ב].

והגרא"א פומרנצ'יק בספרו יהגה האריה דחה ראייתו, שהרי בסוגיין מדובר בכל סוגי הוראה, כגון היתר להנשא והוראת רב לתלמיד, ובהכרח שהנידון הוא כיצד מורין ובאיזו הוראה אפשר לתלות, אך אם אמרו בפירוש שאין חיוב כרת הרי זו הוראה גמורה, ויש מקום לדון אם חייבין עליה.

והביא בשם הגרי"ז, שאין זו נחשבת הוראת בית דין כיון שאינה נוגעת למעשה, ואין

העלם דבר, עד שיאמרו מותרין אתם לעשות.

איכא דאמרי: לא כך נחלקו שמואל ורב דימי מנהרדעא, אלא להיפך, וכך יש לשנות את מחלוקתם:

אמר שמואל: אין בית דין חייבין בפר העלם דבר עד שיאמרו להם לציבור: מותרין אתם לעשות כהוראה זו שהורינו! אבל אם אמרו "מותרין אתם", ולא אמרו "לעשות", אין זו הוראה גמורה, ואינם חייבין בפר העלם דבר.

רב דימי מנהרדעא אמר: אפילו אם אמרו בית דין "מותרין אתם" בלבד, נגמרה הוראה, וחייבין בית הדין להביא פר העלם דבר.

אמר רבינא: אף אנן נמי תנינא כדברי רב דימי, שהוראת בית דין נחשבת הוראה דוקא כשהורו הבית דין לעשות כהוראתם. דקתני במשנתנו: **הורו בית דין לעבור על אחת מכל מצוות האמורות בתורה והלך היחיד וכו'**, פטור.

ומדקתני הורו בית דין "לעבור", ולא קתני "הורו בית דין" גרידא, מוכח שאין הוראתם חשובה הוראה גמורה עד שיאמרו מותרים אתם לעשות.

ומסקנת הגמרא: אכן, ראיות אלו ראיות מוכיחות הן, ותו לא מירי! אין מה להשיב על ראיות אלו.

והלכה כרב דימי, שאין בית דין חייבין בפר

יחיד מהציבור מקרבן חטאת יחיד, ואין היא מחייבת הבאת פר העלם דבר.

ולכן נקט הרמ"ה, שלא היה כאן הוראה מעשית להתיר את האיסור אשת איש אלא לגבי נישואין, ועל היתר ההוראה הוא לא דן כאן כלל. ואף לשמואל, אין פטורו משום היתר ההוראה, אלא שתולה שגגתה בזנות, בהוראה היוצאת ממעשה ההוראה להנשא.

ומבואר טעם החילוק [לעיל הערה 3] בהרכיזן הדיין את ראשו לאות הסכמה עם שאר הדיינים, בעוד שהוא יודע מטעותם, שכל העושים על סמך ההוראה פטורים מקרבן יחיד, אך הוא עצמו, היודע מהטעות, חייב. כי אף שיש מעשה הוראה כלפי כולם, בכל זאת, כלפי הדיין היודע מהטעות אין זה מעשה הוראה גמור. אך אילו היה די "בהיתר הוראה", לא היה מקום לחלק ביניהם, כי כיון שהרכיזן הדיין ראשו לאות הסכמה, הרי ההוראה להתיר מועילה גם כלפיו, לפטורו מקרבן יחיד, ולהכלילו בפר העלם דבר של ציבור, אף שהוא יודע מהטעות.

אשת איש, אינה יכולה לתלות שגגתה בבית דין, כיון שלא פירשו הוראתם אלא להנשא. אך לפי שמואל, גם בקלקלה ראוי לפוטרה, כיון שתולה שגגתה בהוראת בית דין. [על פי הבנת החזו"א בדבריו].

ועדיין צריך ביאור, הרי הורו לה לעשות מעשה ולהנשא, ובהכרח פקע ממנה איסור אשת איש, אלא שלענין פטור היחיד וחייב הבית דין צריך שיתלה שגגתו בבית דין, וזה אינו עד שיוורו לעשות מעשה מסוים, ואם כן למה לי לומר שאין כאן הוראה לענין זנות, והיא רק יוצאת מכלל ההוראה להנשא.

ובהכרח, שהיחיד התולה בבית דין, בין לרב דימי ובין לשמואל, לא יפטור אם יתלה ב"היתר" הנובע מההוראה, עד שיתלה בהוראה עצמה, וכמו שאמר רבי יונתן לקמן [ג ב] שצריך הסכמת כל הדיינים כדי שתחשב להוראת בית דין. והיינו, על אף שהולכין להלכה אחר הרוב של הדיינים כאילו הורו כולם להיתר, מכל מקום, כל עוד לא היתה הוראה מעשית של כולם להתיר, אין זו הוראה הפוטרת כל יחיד

מותרין אתם לעשות.

ומסקינן: **תו לא מירי**. אכן, אין מה להשיב על הוכחות אלו.

שנינו במשנתנו: הורו בית דין לעבור וכו' והלך היחיד ועשה שוגג על פיהם כו', פטור.

ודנה הגמרא: וניתני רק "והלך היחיד ועשה על פיהם, פטור".

תיבת "שוגג", למה לי לתנא לשנותה? והרי ודאי אם עשה היחיד על פי בית דין, שוגג הוא בכך!?

אמר רבא: משנתנו באה להשמיענו שיש שני אופנים שעבר היחיד על דבר איסור, ומכל מקום פטור מקרבן חטאת. האחד, כשעשה ועבר על פי הוראת הבית דין ממש. והשני, כשהצטרף למעשהו גם שגגת עצמו [כפי שיבואר]:

והיינו, בייתור של המילה "שוגג", באה משנתנו **לאתווי**, להביא ולומר, שאפילו באופן שהורו בית דין שחלב מותר, ואכל היחיד את החלב לא משום שהורו בו בית דין היתר, אלא משום מקרה, שטעה ונתחלף לו חלב [שהתירו בית דין] בשומן, ואכלו, שאכילת אותו החלב היתה בשגגת עצמו, שלא עשה כן מחמת שהורו הבית דין היתר בדבר, אלא משום שסבר ששומן הוא אוכל, ומכל מקום, הרי הוא פטור מקרבן חטאת. לפי שגם אם הוא היה יודע שחלב הוא אוכל, לא היה נמנע מלאוכלו, מחמת הוראת הבית דין שהתירוהו לחלב זה, וזה השמיענו התנא בתיבת "שוגג".

ולפי הלשון הזאת, הרי כל אותן המשניות שהביאו אביי ושאר האמוראים לעיל כסייעתא לרב דימי, מהוות עתה קושיא על דבריו. ולפיכך, אין לשנות בדברי אביי ושאר האמוראים "אף אנן נמי תנינא", אלא יש לשנותם בלשון תימה. וכך נשנו דבריהם:

אמר אביי לרב דימי: והא לא תנן הכי כדבריך, דתנן: חזר הזקן ממרא מירושלים לעירו ונשאר בהמראתו, אך לא הורה לעשות כדבריו אלא רק שנה ולימד בדרך שלימד קודם, הרי הוא פטור ממיתה. אבל אם הורה לעשות כהוראתו המוטעית, הרי הוא חייב מיתה כדין זקן ממרא! ומוכח שאין חיוב על הוראה אלא אם נגמרה הוראתו לעשות מעשה, ודלא כדרב דימי, המחייב הוראה גם בלא שהורו לעשות.

וכן **אמר רבי אבא: והא לא תנן הכי כדברי רב דימי, שהרי שנינו גבי עדות אשה שמת בעלה, שאם הורו לה בית דין להנשא על פי עדות עד אחד, והיא לא נשאה אלא הלכה וקלקלה בזנות, ולאחר מכן בא בעלה, חייבת בקרבן חטאת, שלא התירו לה אלא להנשא!**

ומכך שנקט התנא בלשונו הורו לה בית דין "להנשא", ולא נקט התיורה בלבד, מוכח שאין הוראתם נחשבת הוראה עד שיורו לעשות, אבל התיורה לבד אינה הוראה, ודלא כרב דימי.

וכן **אמר רבינא: והא לא תנן הכי דקתני במשנתנו הורו בית דין לעבור על אחת מכל מצוות האמורות בתורה והלך היחיד וכו' פטור.** ומדקתני הורו בית דין לעבור, ולא קתני הורו בית דין גרידא, מוכח שאין הוראתם נחשבת הוראה גמורה עד שיאמרו

והוא ששנינו במשנתנו "ועשה על פיהם", בא התנא ללמדנו את הדין הראשון, שכאשר עשה היחיד על פיהם ממש, כגון שהורו שחלב זה מותר, וידע שהוא חלב, ואכלו, כיון שלא נצטרף במעשהו שגגת עצמו, הרי הוא פטור, משום שתלה בהוראת בית דין.

ובמה ששנינו במשנתנו "ועשה על פיהם", בא התנא ללמדנו את הדין הראשון, שכאשר עשה היחיד על פיהם ממש, כגון שהורו שחלב זה מותר, וידע שהוא חלב, ואכלו, כיון שלא נצטרף במעשהו שגגת עצמו, הרי הוא פטור, משום שתלה בהוראת בית דין.

אך דוחה הגמרא: **דלמא** כוונת התנא להשמיענו להיפך, שדוקא כשהוא שוגג רק על פיהם, הוא דפטור. אבל אם נתחלף לו חלב בשומן ואכלו, חייב, היות ואינו נחשב כתולה בבית דין.

ואיכא דאמרי, אמר רבא: יש לדקדק מיתור המילה תיבת "שוגג" להיפך:

וללשון הזה, בא רבא להוכיח ממשנתנו שאם נתחלף לו חלב בשומן, ואכלו, פטור. וכמו שאמר לעיל בלשון הראשון, ונדחית ראייתו.

דוקא אם היה שוגג על פיהם בלבד, הוא דפטור. אבל אם היה שוגג שלא על פיהם, כגון שנתחלף לו חלב בשומן, ואכלו, חייב קרבן חטאת, משום שאינו תולה עצמו בבית דין.

ומביאה הגמרא את הלשון השני לפי רבא, שהיא להיפך:

מילתא דפשיטא ליה לרבא [הורו בית דין שחלב מותר, והתחלף לו חלב בשומן, שלפי הלשון הראשון פשוט לו לרבא שפטור, ולפי הלשון השני פשוט לו לרבא שחייב], **קמיבעיא ליה לרמי בר חמא.**

איכא דאמרי, אמר רבא להוכיח ממשנתנו להיפך, שחייב:

תא שמע, הלך יחיד ועשה שוגג על פיהם.

דבעי רמי בר חמא: הורו בית דין שחלב מותר, ונתחלף לו חלב בשומן, ואכלו — מהו?

ומדייק רבא: **מאי לאו, דווקא שוגג על פיהם הוא דפטור.** אבל נתחלף לו חלב בשומן ואכלו, חייב.

ומביאה עתה הגמרא שוב את שתי הלשונות אליבא דרבא:

אך דוחה הגמרא: **דלמא** כוונת המשנה היא לומר, שיחיד העושה בהוראת בית דין פטור בכל ענין: או כשהוא שוגג, שנתחלף לו חלב בשומן, או כשידע שזה חלב ואכלו על פיהם, משום שהורו בית דין היתר בדבר.

לשון ראשון:

ועתה אומרת הגמרא, שנידון זה, האם חייב או פטור כשהצטרפה שגגת עצמו להוראת בית דין, הוא תלוי ב**פלוגתא** של אמוראים.

אמר רבא: תא שמע, ממשנתנו, ששנינו בה: הלך יחיד ועשה שוגג על פיהם כו'.

וכך שנינו: הורו בית דין שחלב מותר, ונתחלף לו חלב בשומן, ואכלו: רב אמר

ויש לדייק, "שוגג", על פיהם, למח לי? מדוע הוצרך התנא להוסיף את המילה "שוגג", והרי כיון שעשה על פיהם, ודאי שוגג הוא.

אלא, לאו, האם לא, בהכרח, התכוון התנא לאתויי, להביא ולומר, שאפילו אכל משום

פטור, ורבי יוחנן אמר חייב (7).

מיתבי לרבי יוחנן, המחייב, מהא דתניא
בברייתא:

כתיב גבי קרבן חטאת [ויקרא ד]: "אם נפש
אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשותה
אחת ממצות ה' אשר לא תעשנה, ואשם".

מכך שאמר הכתוב "מעם הארץ", דרשינן
"מעם", ולא כל עם הארץ! פרט למומר,
שאינו מביא קרבן על שגגתו.

רבי שמעון בן יוסי אמר משום רבי שמעון:

אין למדין דין זה אלא מכאן: הרי הוא
הכתוב **אומר** שם בפרשת חטאת "אשר לא
תעשנה בשגגה, ואשם", וסמיך ליה קרא
"או הודע אליו חטאתו אשר חטא. והביא
אשמו".

ומשמע, דוקא במקום שאני קורא בו "אשר
לא תעשנה" — שלא היה חוטא אם היה
יודע שהוא דבר האסור, ומה שחטא הוא
משום ששגג, שלא ידע שהוא איסור, אזי
הוא מביא קרבן חטאת על חטאתו. אבל,
באופן שאפילו אם היה יודע שזה דבר
איסור גם אז לא היה פורש, כמו מומר, אז
הוא אינו מביא קרבן.

בפני עצמו. ולפיכך למאן דמחייב יחיד התולה
בבית דין מחייב גם כשנתחלף לו. ואפילו
לרבים. ואף אם רבים מביאין קרבן כשעשו
בשגגת הוראה, אינו מועיל ליחיד, ובהכרח שרב
פטר רק למאן דאמר יחיד התולה בבית דין
פטור, ורק רמי בר חמא הסתפק כשנתחלף
לרבים. ועיין בהערה 7 על תוס'.

ולדברי הגר"ח שהיחיד נפטר רק על ידי
קרבן הציבור, ולא מפני עשיית רוב הציבור ע"פ
בית דין, הדברים פשוטים יותר, שהרי אפילו
ציבור שנתחלף להם אין חייבין פר, ואם כן
באופן זה אין קרבן הציבור מכפר על חטאת
היחיד, כי אינה נכללת במחייבי הקרבן.

ונמצא, שלדעת הרמב"ם שנקט את דין מי
שנתחלף לו חייב, ומאידך פסק כמאן דאמר
יחיד התולה בבית דין חייב, בהכרח דסבירא
ליה שאם נתחלף להם לרוב ציבור מצטרפת
שגגתם לחייב קרבן ציבור, ולא מיעט מ"שגגה
אחת" את שגגת המעשה, אלא שאין היחיד
נפטר בקרבן הציבור אף שהצטרף לחייבו, כיון
שאינן שגגתו דומה לשגגת הציבור, ועיין
בהערה 9.

7. רש"י פירש בדברי רב, שפטור משום שתלה
בבית דין, ויחיד התולה בבית דין פטור. וכן
נראה גם בדעת רבא שדן לפשוט ספיקו
ממשנתנו, והיא כמאן דפטור יחיד התולה בבית
דין, וכן נקט רבינו חננאל גם בדעת רמי בר
חמא.

ותמה **הבאר שבע** הרי יש נפקא מינה בדין
זה גם לדידן דקיימא לן שיחיד התולה בבית דין
חייב, באופן שעשו רוב ציבור על פי בית דין,
וליחיד התחלף חלב בשומן, אם נפטר בפר
הציבור או חייב חטאת בפני עצמו.

וכן תמוה ממה שהוכיחו לרמי בר חמא
[להלן ד ב] מהמשנה המדוברת בשגגת ציבור,
ולכאורה משמע שספיקו גם בציבור שהתחלף
להם, ואם כן אין דין זה שייך כלל ליחיד התולה
בבית דין.

ונראה שרש"י כתב כן רק לדעת רב, שהסיק
בסוגיין כי היחיד שהתחלף לו אינו משלים לרוב
ציבור. ופירש"י דבעינן שיהיו כולן שוגגין
"בשגגה אחת על פי בית דין", והיינו שאף אם
נתחלף לרוב ציבור, אין בית דין חייבין להביא
פר, כי אין זו שגגה אחת, אלא שגגת כל יחיד

ואם איתא כדברי רבי יוחנן, שבמקום אשר מצטרפת הוראת בית דין עם שגגתו חייב חטאת, תיקשי, הא בכהאי גוונא לא שב מדיעתו הוא! שהרי אפילו אם היה יודע שהוא חלב, גם אז הוא לא היה פורש הימנו, כיון שהורו בית דין שחלב מותר (8) !?

לפי שכך הוא הכלל: השב מדיעתו, שאם היה יודע, היה שב ופורש מלחטוא, מביא קרבן על שגגתו. אבל היכא שלא שב מדיעתו, שגם אילו היה יודע שאיסור הוא, גם אז הוא לא היה שב ופורש הימנו, אינו מביא קרבן על שגגתו!

החטא עשה על פי ב"ד. [ולהלך יא א נרחיב בדבריו]. והיינו, שכלל זה הוא מגדרי החטא, ואם כן כשחטאו לא בא כתוצאה מחסרון ידיעתו, אלא מפני טעות ב"ד, אינו חטא המחייב חטאת. [שלא כמשמעות דברי רש"י שרק מפני "שאלו היה יודע לא היה חוטא" הוא נפטר].

ולפי דבריו אפשר לבאר כי בכך נחלקו רב ורבי יוחנן: רב פוטר מחטאת, כיון שאפילו אם היה נודע לו שזה חלב היה פטור מפני שתלה בבי"ד, ונמצא שאין זו שגגה אלא אונס [כדפרש"י שבת צג א] ואין נחשב כ"שב מדיעתו" אלא כשחסרון הידיעה היה בעצם מעשה העבירה, ולא בטיבה צדדית שנאנס וטעה מפני הוראת ב"ד. [והיינו כמאן דפטר יחיד התולה בבי"ד, כי למאן דמחייב מוכח שנחשבת כשגגה, ורק קרבן הציבור כפר לו].

ובכך נחלק רבי יוחנן, כי סבר שאפילו מאן דפטר יחיד התולה בבי"ד אינו מחלק באופן השגגה, אלא שהתחדש פטור בקרבן שאינו בא כששגגתו מפני הוראת ב"ד, אך כששגגתו מפני שנתחלף לו, חייב חטאת, כי פטורו באופן שנודע לו שחטא בהוראת ב"ד, אינו משום חסרון שגגה, אלא פטור נוסף שהתחדש בחטאת, אולם כשנתחלף לו אינו פטור, כי אין זו שגגה על פי הוראה.

ולביאור זה יש לדון, האם רב פפא תירץ רק לפי רבי יוחנן, ואמר שהכלל שאינו שב מדיעתו לא נאמר כגדר לחטא המחייב חטאת, אלא כתנאי להבאת הקרבן, וכשיודע לבי"ד גם

8. במשנה למלך [פ"ב משגגות ה"ב] תמה על קושיית הגמרא, שהרי השוגג במלאכת שבת וגם לא ידע שהיום שבת, חייב חטאת, כי לגבי כל אחת מהעלמותיו, אומרים אילו נודע לו גם העלמתו השניה, היה חוזר גם ממנה. והוא הדין כשנתחלף לו נאמר כן, ולמה נחשב שאינו שב מדיעתו.

וחילק, כי אילו לא נתחלף לו ותלה אכילת חלב בהוראת ב"ד להתיר, היה פטור, ולכן גם כשנוספה עמה שגגה אחרת יפטר עליה, כי כששב מדיעתו שב לפטור. מה שאין כן בשתי שגגות שבת, שהוא חייב חטאת משום שכל אחת מחייבת בפני עצמה. ולדבריו, אין צורך שבכל שגגה בפני עצמה יהא שב מדיעתו.

ולפי זה יתכן לומר, שאף רב פפא לא תירץ אלא אליבא דרבי יוחנן שחייב בנתחלף לו, ולכן אמר "קסבר רבי יוחנן". ובכך גופא נחלק רב וסבר שהוא פטור, משום שלא נחשב כשב מדיעתו. אכן, גם ביאור זה מועיל רק למאן דפטר את היחיד התולה בבי"ד, אבל למאן דמחייב, הרי גם כאן שתי השגגות מחייבות חטאת. [ופירושו זה אינו נראה נכון, דאם כן אין מחלוקת אם תולה בעצמו או בבי"ד, וברש"י מבואר שנחלקו בכך, וכן משמע מראיית רבא מהמשנה].

אמנם המשנה למלך עצמו הוכיח [בפי"ג משגגות ה"א] שחייב חטאת תלוי אם הוא "שב מדיעתו" בשעת החטא ולא בשעת הבאת הקרבן, שהרי אחר שנודע לבי"ד, הוא שב מדיעתו, ובכל זאת הקשו שיפטר מפני שבשעת

אותו יחיד שהצטרפה הוראת בית דין עם שגגת עצמו אין דינו כיחיד החוטא בשגגה, ופטור מלהביא חטאת, מכל מקום, מודה הוא שאינו משלים לרוב ציבור.

דהיינו, אין בית דין מביאין פר העלם דבר אלא אם חטאו רוב הציבור על פי הוראתם, ואם רק מחצה מן הציבור עשו על פי בית דין, ויחד עם אותו יחיד יש רוב ציבור, אין הוא מצטרף למחצית הציבור להשלימו לרוב, להחשב שרוב הציבור שגגו על פי

אמר רב פפא: קסבר רבי יוחנן, כי גם כשהתחלף לו, נחשב "שב מידיעתו". כיון דכ"י, אילו היה מתידע, נודע להם לבי דינא שטעו בהוראה זו, הדרי בהו, היו חוזרים בהם והיו אומרים שחלב אסור, ואזי הוא נמי הוה הדר ביה, והיה פורש מחלב זה, אם כן, שפיר "שב מידיעתו" קרינן ביה, וחייב חטאת על שגגתו שהתחלף לו, כיון שלא תלה לגמרי בבית דין.^(א8)

אמר רבא: מודה רב, אף על גב שלדעתו

היה אוכלו, כל זמן שעוד לא נאסר כזית קטן. ודייק המשנה למלך [פ"ב משגגות] שרש"י מפרש שהנידון שם באופן שהתחלף לו חלב בשומן, ותמה למה נחשב באופן זה שאינו שב מידיעתו ונפטר מקרבן, והרי אפילו אם היה עושה כן על פי בי"ד היה חייב, ומה איכפת לנו שנוספה לו עוד שגגה שהתחלף לו. ומכך הוכיח שבהוראה שפשטה בכל ישראל אפילו יחיד העושה על פי בי"ד פטור, ולכן הנידון רק באופן שהתחלף לו, ועיי"ש שחילק מהנידון בסוגייתנו. [ובהערה 1 על תוס' נבאר דבריו].

אמנם יתכן לחלק בין שגגת שיעור לשאר השגגות באיסורים, כי שגגת שיעור אינה נובעת משכחה או מטעות בדין הקיים, אלא שכך קבעו בי"ד את השיעור. ולכן אין נפקא מינה בשגגה זו למי שאכל חלב במזיד ולא ידע שיעורו, כי פרט זה נחשב כטעות בי"ד ולא כשגגה, ורק מי ששגגתו מפני שהתחלף לו, ואינו יודע שאכל חלב, וכל פטורו רק משום שאינו שב מידיעתו, שהרי גם אילו היה יודע שהוא חלב היה אוכלו מפני טעות בי"ד בשיעורו.

[אמנם ביאור זה נכון רק לדעת הסוברים שאם יכריעו ביד לאסור כזית קטן יתברר למפרע כי גם בזמן הה היה השיעור קטן באמת מהמקובל, וטעו בו בי"ד, וכפשטות לשון

החוטא ישוב מידיעתו, ויתחייב חטאת. או שביאר שאין טעות בי"ד נחשבת כסיבה צדדית, אלא כגורם לאי ידיעתו של החוטא, ומתחייב חטאת על חטאו מחסרון ידיעת הדין.

אולם כבר הוכיח באבי עזרי [שם, פי"ג ה"א] שאי אפשר לפרש שני פירושים אלו, שאילו בכך נחלקו, למה הוצרך רבא לחדש במסקנא כי מודה רב שאינו משלים לרוב ציבור? והרי פשיטא כי אם לרב פטור משום שאינו שב מידיעתו, הרי הוא כתולה בעצמו, ואינו מצטרף לפר הציבור. [אמנם למאן דפטר יחיד התולה בבי"ד, אין זו פירכא, שהרי לדבריו אף שאינו חייב בקרבן יחיד מצטרף לקרבן ציבור, ואם כן גם כשלא שב מידיעתו יתחייב]. וכן, אם גם רב סובר ששגגתו היא במה שנתחלף לו, ורק פטורו מחטאת הוא משום תלייתו בבי"ד, ודאי אין משלים לרוב ציבור.

א8. ביומא [פ א] אמר רבי אליעזר האוכל חלב בזמן הזה צריך שיכתוב לעצמו את גודל השיעור שאכל, שמא יבא בי"ד אחר וירבה בשיעורין, ודנה הגמרא מהו "ירבוי בשיעורין", אם ביאורו שיאמרו שחייבים אפילו על אכילת שיעור כזית קטן מהידוע לנו, הרי אין זה שב מידיעתו, ופירש רש"י שהרי אפילו אם ידע שחלב הוא

הוראת בית דין⁽⁹⁾.

אותו יחיד הרי שגג גם בשגגה אחרת, שסבור היה ששומן הוא אוכל.⁽¹⁰⁾

שנינו בתחילת משנתנו: **בין שעשו ועשה עמהן, בין שעשה אחריהן, ובין שעשה הוא בלבד, הרי זה פטור מחטאת יחיד.**

מאי טעמא? — אמר קרא, לגבי פר העלם דבר, "בשגגה". ודרשינן, שאין מביאין פר העלם דבר עד שיהיו כולן חוטאין בשגגה אחת, שתהא שגגת כולם שווה, ואילו כאן

למנין השוגגים לחייב קרבן.

וצריך לומר על פי המבואר [בהערה 6 על תוס'] שהוראת הבית דין היא חלק מהשגגה המחייבת, ורק כשתולה בבית דין היא סיבה לפטורו כשבית דין חייבים, ואם כן כשיש עמו גם שגגת מעשה המחייבת בקרבן, אין שגגת התליה בבית דין פותרתו, שאינה סיבה לפטור אלא שאינה מחייבת קרבן כי מתייחסת לבית דין, ואם כן צריך למעטו מצירוף לרוב, כי נחשב שתולה בבית דין, וזה גופא ילפינן למעטו, כי אין תליתו בבית דין מחייבתו בקרבן, אלא שגגת המעשה המצורפת עמה, ואין משלים לרוב אלא בשגגה אחת

10. ורש"י פירש כי צריך שתהיה לכלם שגגה אחת על פי בית דין, וכשתחלף להם, הרי סיבת השגגה היא נפרדת לכל אחד ואחד. וכן משמע מדברי הרמב"ם [ראה הערות 7-9 ובהערה 7 על תוס'].

והנה להלן [ג א] דנה הגמרא אם שני מיעוטי קהל שעשו על פי שתי הוראות בי"ד מצטרפין לרוב, וכתבו שם תוס' [בד"ה וחזרו] שנחשב כמו שהיו כלם בשגגה אחת, כי עשו על פי בי"ד. ומשמע שהעיקר תלוי בסיבת השגגה, שישגו כלם על פי בי"ד, אף ששגגו בשגגות שונות.

ונראה שאפילו תוס' בסוגיין, שפירשו כי צריך שישגו כלם בסוג שגגה אחת, מודים הם שכאשר עשו כלם על פי בי"ד ודאי נחשבת שגגה אחת לכלם. וכן צריך לפרש את שיטת תוס' הרא"ש [להלן ד ב] שביאר כי רמי בר חמא

הגמרא שם שנפטר רק מפני שאינו שב מידיעתו. אולם הגבורת ארי שם נקט כי כל עוד לא יחדשו בי"ד שיעור קטן, אין האיטור אלא ככזית בינוני כמקובל, ודבריו טעונים ביאור].

9. הרמב"ם [בפי"ג ה"ה] כתב שאם נתכוון לאכול שומן ואכל חלב, הרי זה חייב מפני שאכילתו מפני שגגתו, לא מפני ההוראה, ואינו מצטרף למנין השוגגים על פיהם, שנאמר לכל העם בשגגה, עד שתהיה שגגה אחת לכל.

ולכאורה תימה, כיון שפסק כרבי יוחנן שמחייב בנתחלף לו, למה הוצרך לילפותא שאינו מצטרף להשלים, והרי אינו נחשב כתולה בבית דין. והרמב"ם עצמו סיים וכתב "וכל החייב בפני עצמו אינו מצטרף לרוב שוגגין", ולמה צריך למעט מפסוק מי שנתחלף לו.

ולכאורה צריך לומר, שפסק כן רק למאן דמחייב יחיד התולה בבית דין, ואף רב מודה בזה, והמיעוט שאינו משלים לרוב הוא באופן שרוב ציבור עשו ע"פ בית דין, ואינו מצטרף משום ששגגתו שונה מהם, וחייב בפני עצמו. אלא שאם כן, תימה על הכסף משנה שביאר כי הרמב"ם פסק כרבי יוחנן, שהרי אף לרב חייב, ועיין בכתב וחותם לרע"א [ח"ב כ"ה].

וביאר החזו"א כי לרב אף שאינו מצטרף להשלים לציבור לחייב קרבן, נפטר בקרבנם, כי אין קרבן יחיד כשעשו ציבור ע"פ בית דין, ובאופן זה סובר רב דפטור אף למאן דמחייב את התולה בבית דין, ואם כן הרמב"ם שמחייב פוסק כרבי יוחנן, [ועיין קהילות יעקב] אך אם כן שבה הקושיא למה צריך למעט שאינו מצטרף

ודנה הגמרא: **למה ליה למיתנא כל הני**, את כל שלשה האופנים?

חייב?!

בשלמא רישא, שפיר שנינו בה שבכל האופנים הללו פטור, משום שכך היא דרך המשניות, **"לא זו, אף זו"** קתני, דהיינו, לא מיבעיא האופן הראשון, כגון שעשה עמהם, שנחשב ודאי תולה בבית דין, ופשיטא שהוא פטור, אלא אף באופן השני, כגון שעשה אחריהם, גם בזה נחשב כתולה בבית דין, ופטור. ומוסיפה המשנה להשמיענו אפילו באופן השלישי, שאין פטורו דוקא באופן שעשה עמהם או אחריהם, אלא אף אם לא עשו בית דין כלל ועשה הוא לבדו על פיהם, בכל זאת נחשב גם הוא כתולה בבית דין, ופטור.

אלא סיפא, דאשמועינן **לחויבא**, ששנינו "הורו בית דין וידע אחד מהם שטעו", ושבה המשנה לשנות בה את שלשת האופנים הללו שבכולם חייב משום דלא הוי תולה בבית דין, לכאורה תיקשי, הרי **איפכא מבעי ליה למיתנא**: הורו בית דין וידע אחד מהם שטעו וכו' והלך ועשה על פיהם, בין שלא עשו ועשה, חייב, שאינו תולה עצמו כל כך בבית דין, ואפילו עשו ועשה אחריהם, שנחשב יותר כתולה בבית דין, מכל מקום חייב. ואפילו עשה עמהם גם כן

ומתרצת הגמרא: **זו ואין צריך לומר זו**, ב-ב-קתני.

וכך הוא ביאור הסיפא במשנה: אם ידע אחד מהדיינים או אחד מהתלמידים שטעו בית הדין, ועשה עמהם, חייב חטאת יחיד. ואין צריך לומר אם עשה אחריהם, שאינו תולה לגמרי בבית דין, שחייב חטאת יחיד. ואין צריך לומר שאם עשה לבדו, שחייב, כי אינו תולה כלל בבית דין.

שנינו במשנתנו: הורו בית דין וידע אחד מהם שטעו, או תלמיד וראוי להוראה, ועשה על פיהם חייב.

ומקשה הגמרא: **תרתיה**, שני האופנים⁽¹⁾, של דיין היודע, ותלמיד היודע, **למה לי** לשנות את שניהם במשנה? והרי כיון ששנינו במשנה שאם ידע אחד מהדיינים שטעו ועשה על פיהם, הוא חייב חטאת יחיד משום שהוא אינו תולה את מעשהו בבית דין [שהרי הוא יודע את הדין], הרי ממילא גם נדע, שתלמיד הראוי להוראה ויודע שטעו, שהוא חייב חטאת יחיד, כי גם הוא אינו תולה את חטאו בבית דין!

הסתפק גם בדין ציבור שהתחלף להם.

אך לדעת הרא"ש [בעמוד א'] אי אפשר לפרש כן, שהרי פירש שנקטו כל אלו לרבנותא, שאפילו אם נגמרה הוראה בהסכמת כולן, חייב, וכו', ובהכרח, שקושיית הגמרא למה שנו "תלמיד" ו"ראוי להוראה" והרי תרוייהו היינו הך, ועדיף לומר רק "ראוי להוראה". ואמנם רבינו חננאל ופסקי רי"ד לא גרסו כאן "ידע אחד מהן שטעו", והקושיא רק דהיינו הך.

1. בפשטות כוונת הגמרא להקשות למה הוצרכה המשנה לשנות "אחד מהן" ו"תלמיד", והיינו כי אין סברא לפטור תלמיד מאחר והוא יודע שטעו ודינו כמו אחד הדיינים שיוודע, וחייב. וכן ביאר **הבאר שבע**.